

GYEREKBÁNTALMAZÁS A CSALÁDBAN

NAPJAINKBAN MAGYARORSZÁGON IS EGYRE NAGYOBB FIGYELEM fordul a gyerekek helyzete és jogai felé. Magyarország különös helyzetben van ebből a szempontból, mivel szociológiai felmérések sora bizonyítja, hogy az emberek nálunk igen magasra értékelik a gyereket. A gyermektelen életet üresnek tartják, a gyermeknevelést az élet egyéb területei mögé sorolják. Ugyanakkor számos jel arra utal, hogy a gyerekek valóságos helyzete korántsem annyira jó, mint amilyennek egy valóban gyermekbarát társadalomban kellene lennie. Jelen tanulmány a gyerekek helyzetének két metszetével, nevezetesen a családon belüli fizikai bántalmazással, valamint a szexuális zaklatással foglalkozik. A tanulmány alapjául szolgáló kutatást 1998 őszén a COLPI megbízásából és finanszírozásával a TÁRKI-ban végeztük. A kutatás Magyarországon első ízben térképezte fel a családon belüli erőszak (ezen belül a gyerekek elleni erőszak) különféle formáinak előfordulását, gyakoriságát.

A családon belüli erőszak témakörét *survey* jellegű vizsgálattal közelítettük meg. A minta 1015 főből állt, akik megfelelően reprezentálták az ország felnőtt női lakosságát. A kérdések egy része a családon belüli erőszakra vonatkozó attitűdöket, véleményeket, más része a személyes érintettséget tesztelte. A kérdezés során a megkérdezetteknek lehetősége nyílt arra, hogy részletesen elmeséeljék azokat a történeteket, amik velük, vagy környezetükben estek meg.

Szabad-e a szülőnek verni a gyereket? A gyerekek fizikai bántalmazása a családban

„A barátnőmet sokszor verték a szülei. Előfordult, hogy szíjjal és fakanállal is megverte az anyja. Szinte semmiségkéért, pl. hogy nem rakta el a ruháját vagy nem akarta megenni az ebédet. Volt olyan is, hogy ott voltam, amikor kikapott a barátnőm. A fenekén, a karján sokszor voltak ütésnyomok. Csak nekem mondta el, nagyon szégyellte, hogy ilyen agresszív az anyja. Nagyon visszahúzódóvá, függővé vált az anyjától. Szerencsére, amikor 18 éves lett, el tudott kollégiumba menni.”

Adataink szerint a gyerekverés a mai magyar családok és ez esetben a nők egy markáns csoportja számára elfogadható, tolerálható. A minta 63,8%-a büntetné a szülőt, ha veri a gyereket, ugyanakkor 29,5% egyértelműen nemet mondott erre a kérdésre. A „nem tudom” választ adó 6,7% egy része vélhetőleg a nem büntetni választ adók

számát gyarapítaná. Figyelemre méltó, egyúttal aggasztó ez az eredmény. Úgy tűnik, társadalmunk már említett „gyerekcentrikussága” sokaknál nem foglalja magában a gyerekek verés nélküli nevelését. A jövő szempontjából megnyugtatónak látszik, hogy a gyerekverést az átlagnál magasabb arányban büntetnék a legfiatalabbak (81,3%), akik még közel állnak a gyerekkorhoz, illetve akik a jövő szülő generációját jelentik. Ugyanakkor az átlagnál kevésbé tartják a gyerekverést büntetendőnek a legidősebbek (58,9%), a nagymamák generációja, akik nyilván maguk is így nőttek fel. A középis-kolai végzettség jelent ebben a kérdésben választóvonalat, azaz az érettséginel alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők kevésbé büntetnék a gyerekverést. Figyelemre méltó, hogy a magukat vallásosnak tartók ez esetben a nem vallásosaknál lényegesen magasabb arányban gondolják, hogy a gyerekek verése nem kíván büntetést (38,7, illetve 26,4%).

Láttuk tehát, hogy a megkérdezett nők egyharmada – többségükben anyák, nagymamák – úgy ítélte, hogy nem érdemel büntetést a szülő, ha gyerekeit megveri. Természetesen ennek az állításnak mindkét eleme: a verés és a büntetés is meglehetősen pontatlan fogalom, nemcsak jogi, de köznyelvi értelemben is. Nagyon nehéz a mindennapi beszédben – így egy kérdőívben is – pontosan definiálni ezeket a fogalmakat. Egyik ember számára az is verés, ha életében egyszer, felindultságában ráüt gyerekére, míg más számára a brutalitást súroló ütlegelés sem az. Ugyanígy nagyon kérdéses az a kérdés is, hogy büntetendő-e a szülő, ha veri gyerekeit, hiszen nagyon sokan esetleg elfélik a gyerekverést, de nem tartják elképzelhetőnek, kivitelezhetőnek a szülő felelősségre vonását. A tanulmány szerzője nem lévén jogász, abba a kérdésbe semmiképpen sem akart belemenni, hogy a verés különféle mértékeire az emberek milyen fokú büntetéseket látnának helyesnek. Ugyanakkor a gyerekverés elfogadottságára és elterjedtségére további információkat szolgáltat a kérdőív.

Egyik, erre vonatkozó attitűd kérdésünk, melyre „igen-nem” választ adhattak a megkérdezettek, a következőképpen szólt: „Egy szülőnek joga van megpofozni a gyereket, ha az megérdemli.” Mintánkban mindössze 17,3% volt azok aránya, akik ezt az állítást egyértelműen elutasították, 12,4% kikerülte a válaszadást és a válaszolók 70,3%-a fogadta el. Ezt az arányt rendkívül magasnak és igen aggasztónak tartjuk. Ez az adat természetesen nem azt jelenti, hogy valójában ennyien verik gyerekeiket, ugyanakkor arra utal, hogy a magyar társadalomban a szülők mintegy tulajdonuknak tekintik a gyereket, akivel azt tesznek, amit akarnak. Amikor a pofont a nevelés mindennapi eszközének tartják, amit bármikor megkaphat a gyerek, ha „megérdemli”, valójában parttalanná tágítják saját hatalmukat gyerekeik felett. Egy másik vizsgálatunk eredményei is megerősítik ezt az állítást, hiszen ott azt találtuk, hogy lényegében bármivel („rossz” magatartás, felelés, rossz jegy, elkésés stb.) ki lehet érdemelni a verést.

Minél magasabb volt a megkérdezett iskolai végzettsége, annál kisebb volt az esélye, hogy elfogadta a szülő jogát gyereke pofozására (a 8 osztálynál kevesebbet végzetek 89,5%-a, az egyetemet végzetek 66,7%-a tartja a pofozást szülői jognak). A községekben és a kisebb városokban lakók az átlagnál magasabb arányban fogadták el ezt a véleményt. Az átlagosnál magasabb arányban tartják a szülő jogának gyereke

megpofozását, „ha az megérdemli” a katolikusok (83,4%), illetve azok, akik magukat az egyház tanításai szerint vallásosnak tartják (85,6%). Ezen társadalmi csoporthoz tartozó nők esetében a verés adott esetben annak eszköze, hogy a gyerek engedelmese, jó magaviseletű legyen.

Figyelemre méltó, hogy a gyerekpofozás jogának elfogadottságát nem befolyásolta szignifikánsan az, hogy valakinek van-e gyereke vagy sem. Nem befolyásolta a válaszokat a személyes tapasztalat sem, tehát az, hogy a megkérdezettet gyerekkorában verték-e a szülei, illetve hogy vele előfordul-e, hogy – saját bevallása szerint – egyszer vagy többször megverte a saját gyermekét. Ez utóbbi tény azt erősíti, hogy a pofon, mint a gyereknevelés eszköze rengeteg olyan felnőtt, szülő eszköztárában is elfogadottan ott van, akik maguk esetleg nem élnek vele. Magyarázatot igényel az az ellentmondás, hogy míg ebben a kérdésben a megkérdezettek 70,3%-a elfogadta, szülői jognak tartotta a gyerekpofozást, az előzőekben bemutatott adatok alapján a megkérdezettek 63,8%-a szerint büntetendő, ha valaki megveri a gyermekét. Egyik magyarázatul az kínálkozik, hogy a „verés” lényegesen súlyosabb cselekmény az emberek számára, mint a „pofon”. Egy másik magyarázat, hogy a pofont a kérdés ahhoz a feltételhez kötötte, hogy a gyerek „megérdemli”, ami a megkérdezettek szemében legitimálja a verést. Elképzelhető ugyanakkor az is, hogy az emberek sejtik, érzik, hogy a gyerekverés mégsem teljesen helyes szülői viselkedés. Ha ez utóbbi jelenség áll az adatok eltérése mögött, a közvélemény formálás felelőssége és esélye ezen a téren igen nagy, hiszen minél többet beszélünk nyíltan ezekről a kérdésekről, remélhetőleg annál többen gondolják úgy, hogy gyereket verni nem helyes.

Kérdőívünkben igyekeztünk választ keresni arra a kérdésre, hogy a felnőtt nők mennyire tartják elterjedtnek a gyerekek családon belüli fizikai bántalmazását. Itt természetesen nem egzakt számokat kaphatunk, hanem inkább a probléma súlyának, fontosságának érzékelését láthatjuk.

1. TÁBLA

Ön mit gondol, milyen gyakran fordul elő, hogy egy gyereket a szülei nagyon megvernek? (százalékos megoszlás)

Sok gyerekkel előfordul	38,0
Nem túl gyakori	39,9
Csak nagyon ritkán fordul elő	16,2
Nem tudja	5,9
Összesen	100,0

A táblázat adatai szerint a megkérdezettek 38%-a gondolja úgy, hogy sok gyerekkel előfordul, hogy szülei nagyon megverik. A kérdés megfogalmazásába azért tettük bele a „nagyon” szót, hogy a megkérdezettek itt inkább a brutális verésekre és ne a – mint láttuk – széles körben elfogadott egy-egy pofonra gondoljanak. Minél idősebb volt a megkérdezett, annál kisebbre becsülte a megvert gyerekek számát. Az egyete-

met végzett nők 56,7%-a gondolja, hogy sok gyereket vernek szülei, míg az alacsonyabb iskolai végzettségűek az átlagnál kevesebbre becsülik az ilyen gyerekek számát. A foglalkozás szerinti megoszlás ugyanezt a különbséget tükrözi, a munkás rétegek az átlagnál kevésbé, a szellemi foglalkozású rétegek az átlagnál magasabb arányban állítják, hogy sok gyereket vernek a szülei. Véleményünk szerint ennek a különbségnek nem az lehet az oka, hogy a munkásrétegek környezetében kevesebb lenne a gyermekverés, sokkal inkább az, hogy a verés értelmezése, fogalma más és más a munkás és szellemi foglalkozású társadalmi rétegekben. Tehát adott esetben ugyanaz a szülői viselkedés az értelmiségi megkérdezett számára a „nagyon megverte” kategóriába tartozik, a munkás megkérdezett számára pedig nem. Emellett eltérő lehet e téren a két társadalmi réteg ismeretanyaga, tájékozottsága is.

Azok, akik a szülői erőszakot büntetendőnek gondolják, szignifikánsan magasabb arányban gondolják, hogy sok gyereket verhetnek szülei, mint azok, akik ezt bocsánatosnak tartják. Nyilván itt a két kérdés mögött azonos mozgató áll: aki érzékenyebb a gyerekek bántalmazására, az hajlamosabb lenne azt büntetni és egyúttal figyel az ilyen jellegű cselekményekre.

Logikusan adódott a következő kérdés, hogy vajon ismer-e a megkérdezett olyan gyereket, akit szülei most vernek, illetve felnőtt, aki gyerekkorában szenvedett el verést szüleitől. Az egész minta 1/4-ed része állította, hogy ismer ilyen személyt. Nem véletlen az előző kérdés és a jelenlegi szoros összefüggése. Ha valaki ismer ilyen személyt, sokkal inkább hajlamos azt gondolni, hogy sok gyereket vernek a szülei és fordítva, ha valakinek az a benyomása, hogy gyakori a magyar családokban a gyermekbántalmazás, nagy eséllyel maga is ismer ilyen gyereket.

Az átlagnál lényegesen kisebb arányban (mindössze 11%) ismernek családban bántalmazott gyereket a legidősebb korcsoport tagjai. Többféle valószínű magyarázatot adhatunk erre az eredményre. Egyrészt a legidősebbek – társadalmi kapcsolataik leépülésével szoros összefüggésben – eleve korlátozott számban ismernek gyerekeket saját unokáikon kívül, akik pedig egy ilyen kényes kérdésben általában „kivételek”. Talán saját életük hasonló epizódjai is elhalványultak már. Emellett, mint a szülők pofozási jogának kérdésénél is láttuk, az átlagnál magasabb arányban tartják normálisnak, elfogadhatónak a gyerekek családon belüli verését, így ez fel sem tűnik nekik.

Az átlagnál magasabb arányban ismernek családban bántalmazott gyerekeket a főiskolát végzettek, akik nagy része olyan pedagógus, védőnő, aki munkája során találkozik ezzel a problémával. Aki ismer vert gyereket, az átlagnál magasabb arányban gondolja, hogy ezt a szülői viselkedést büntetni kellene. Nyilván a személyes involváltság csökkenti az elnézést ezzel a viselkedéssel szemben.

A személyes involváltság kérdése kutatásunk egyik fő kérdéséhez vezet el bennünket, hiszen arra vállalkoztunk, hogy becslést adjunk a különféle, családon belüli erőszakfajták elterjedtségére vonatkozóan.

A 2. táblázat első két sora a megkérdezett saját gyerekkori emlékeit idézi, a második kettő pedig a saját gyerekekkel kapcsolatos veréseket. Szerencsére 5% alatt van azok aránya, akik gyerekként rendszeres verést szenvedtek el. Lényegesen magasabb azon-

ban (12,6%) azok aránya, akik legalább egy olyan esetre visszaemlékeznek, amikor szülei nagyon megverték őket. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül emellett azt a 12%-nyi megkérdezettet, akik nem adtak választ a kérdésekre. Természetesen nem tudhatjuk, hogy az ő válaszaik mik lennének, annyit azonban feltételezhetünk, hogy legalább egy részük az erőszakot átéltek számát szaporítaná.

2. TÁBLA

A gyerekverés előfordulása (a válaszok megoszlása kérdésenként)

	Igen	Nem	Nincs válasz
Verték-e Önt rendszeresen a szülei?	4,9	82,9	12,2
Előfordult-e Önnel gyerekkorában, hogy a szülei nagyon megverték?	12,6	75,9	11,5
Előfordult-e, hogy Ön nagyon megverte, megpofozta a gyerekét?	13,3	72,9	13,8
Előfordult-e Önnel, hogy úgy megverte a gyerekét, hogy később maga is megbánta?	14,2	70,8	15,0

Figyelemre méltó, hogy mindkét kérdés esetében azt tapasztaltuk, hogy általában nincs szignifikáns eltérés a független (demográfiai, szociológiai) változók mentén. Másképpen szólva valamennyi társadalmi rétegben, valamennyi életkori csoportban, települési típuson élők között találunk olyanokat, akiket szülei rendszeresen vertek, illetve nagyon megverték. Egyedüli kivételként abban találunk életkori eltérést, hogy nagyon megverték a megkérdezettet. Az életkori hatás nem lineáris, de a legfiatalabb csoportban 10,2%, a legidősebb, 58 év feletti csoportban kétszer annyi, 22,5% azok aránya, akik visszaemlékeznek arra, hogy szülei nagyon megverték őket. Csak remélni lehet, hogy ez az adat annak előrejelzése, hogy a fiatalabb generáció nevelési eszközeiben kisebb súlyt foglal majd el a gyerekverés.

Azok, akiket gyerekkorában rendszeresen, illetve nagyon vertek, szignifikánsan nagyobb arányban (de így is csak 50% körül) jelezték, hogy ismernek olyan embert, aki gyerekkorában verést szenvedett. Nyilván itt részben saját történetük jutott eszükbe, illetve feltételezhetnénk, hogy az ilyen emberek érzékenyebbek arra, ha környezetükben gyerekverést tapasztalnak. Ez utóbbi feltevésnek azonban ellentmond az, hogy azok, akik maguk is elszenvedtek verést gyerekkorukban, nem tartják a gyerekverést másoknál magasabb arányban elítélendőnek, nem büntetnék magasabb arányban, illetve az átlaghoz hasonló arányban tartják a szülők jogának a gyerek megpofozását, ha az „megérdemli”. A gyerekverés gyakran beépül az azt átéltek emberek értékrendjébe. Nem ritkán hangoztatják az ilyen emberek, hogy ők is „attól lettek becsületes emberek”, hogy szülei időben eltárgálták őket.

A 2. táblázatban látható, hogy a megkérdezettek saját gyerekkori verésüknél magasabb arányban ismerték be, hogy jelenleg verik gyerekeiket. Ennél a két kérdésnél azok, akiknek nincs gyereke, a „nem” választ adták, tehát nem azok táborát gyarapítják.

tották, akik kikertülték a válaszadást. Azok közül, akiknek van gyereke, 16,2% mondta azt, hogy verte meg már nagyon a gyerekét, és 16,7% mondta azt, hogy verte meg úgy gyerekét, hogy maga is megbánta. Ezt az arányt igen magasnak tartjuk. A két kérdés között tartalmi különbség van, hiszen az egyik csupán azt a tényről rögzíti, hogy valaki nagyon megverte gyerekét, a másik azt, hogy a szülő maga is megbánta. Természetesen elképzelhető, hogy valaki egyet ráüt gyerekére és ezt bánja, tehát az utóbbi kérdés nagyban összefügg a szülő veréshez való hozzáállásával. Így ha „súlyossági” sorrendet akarnánk felállítani a két kérdés között, az előbbi nevezhető súlyosabbnak. Az eredmények alapján azonban van összefüggés a két kérdés között, a bennük foglalt kétféle szülői viselkedés gyakran egybeesik. Ugyanakkor azon anyáknak 60%-a, akik megverték gyereküket és ezt bánják, nemmel válaszolt arra a kérdésre, hogy valaha is „nagyon” megverte volna gyerekét. Ennek a csoportnak egyik része vélhetőleg abból az előbb említett csoportból áll, akik valóban nem verték meg nagyon gyereküket, de másik része azokból, akik nem ítélik súlyosnak a verést, bármilyen fokú legyen is az. E kérdések elemzése kapcsán ismét bebizonyosodott, hogy a gyerekverés igen elterjedt társadalmunkban. Valamennyi életkori csoportban, valamennyi iskolázottsági szinten és foglalkozásnál, falun és városban közel azonos arányban verik a gyerekeket. Nem tartja vissza a veréstől a szülőt saját vallásos hite sem. Megdöbbenő, hogy a gyes-en lévő (tehát 3 év alatti gyereket nevelő) fiatal anyák közül minden ötödik állította magáról, hogy verte már meg úgy a gyerekét, hogy maga is bánta. Azok az anyák, akik úgy megverték gyereküket, hogy maguk is bánták, a többieknél lényegesen alacsonyabb arányban (56%, illetve 71,6%) tartanak büntetendőnek, ha egy szülő megveri a gyerekét. Ugyanakkor annak a kérdésnek megítélésében, hogy joga van-e a szülőnek pofozni gyerekét, nem volt szignifikáns eltérés a gyerekverő és nem verő szülők véleménye között. Tehát azon anyák jelentős része is szülői jognak tartja a pofont, aki maga esetleg nem él vele.

Jogosan merül fel, hogy a mai gyerekverő anyák maguk is átélték-e ezt gyerekkorukban. Az elemzés azt mutatta, hogy szoros összefüggés mutatkozott a saját gyerekkori verésre és a jelenlegi, szülői verésre vonatkozó kérdések között. Azok körében, akiket gyerekkorukban vertek, kétszer olyan gyakori volt a saját gyerek bántalmazása, mint azok körében, akiket nem vertek. Tehát bebizonyosodott, hogy a gyerekkori szülői brutalitás áldozatai saját szülői életükben az átlagnál is magasabb arányban nyúlnak a gyerekverés fegyelmező eszközhöz.

A gyerekverésre vonatkozó kérdés a kérdőív harmadik részében is felmerült, amikor a megkérdezett arra kértük, hogy ha van ismeretségi körében olyan gyerekverési eset, amit szívesen elmesélne, tegye meg. Az egész minta 23,9%-a mondott el a kérdőívben ilyen történetet. Célunk az volt, hogy a kérdőíves kutatás keretein belül a lehető legtöbb információt begyűjtsük az adott esetről. Ebben a tanulmányban csak a számszerű feldolgozást mutathatjuk be, mivel ennél a kérdésnél – akárcsak a többi erőszak fajtánál – az elmondott történetek további, mélyebb, „puhább” szociológiai eszközöket használó elemzést igényelnek.

A kérdőívekben elmesélt 241 gyerekverési történet 18,7%-a magával a megkérdezettel történt, 52,7% baráti, ismeretségi, szomszédsági körben, 14,1% pedig a meg-

kérdezett tanítványa, kliense volt. A maradék történet szenvedő alanyai a legkülönbözőbb egyéb kapcsolatban állnak a megkérdezettel (gyereke, testvére stb.). Az esetek több mint felében rendszeres verés történt. Minden második gyerek mondta el valakinek, hogy mi történt vele. Leggyakrabban a félelem tartotta vissza attól, hogy beszéljen róla, hogy segítséget kérjen (44,2%), de nem volt ritka, hogy szégyellte (16,3%), illetve egyéb ok miatt nem tudta elmondani (pl. túl kicsi volt). Ha elmondta valakinek, legtöbbször barátjának, vagy valamelyik hozzátartozónak (a másik szülőnek, nagyszülőnek stb.). Az esetek negyedrésze jutott el valamilyen hatóságig, hivatalos szervig. Riasztó, hogy ha egyáltalán eljutott a rendőrségig, családsegítőig az ügy, nem minden esetben volt a hatóság képviselője segítőkész. Minden tizedik esetben előfordult, hogy durván reagált és a felnőtt pártján állt. Igazi aggodalomra ad okot, hogy csak az esetek 2/3-ad részében tudtak a hivatalos szervek segítséget ajánlani a gyerekeknek. A segítség pedig nem ritkán abból állt, hogy a gyereket (és nem a brutális szülőt) emelték ki a környezetéből, állami gondozásba került. A gyerekverési történetek 87%-áról gondolták azt a megkérdezettek, hogy kihatott a gyerek későbbi életére. 56%-ban lelki sérülést, 10%-ban maradandó fizikai károsodást említettek.

A gyerekek szexuális zaklatása

„Kb. 8 éves voltam. Volt egy nevelőapám. Próbált szexuális módon közeledni hozzám. Ez nagy sokkot váltott ki belőlem. Elmondtam az édesanyámnak és ő szólt a rendőröknek. Bebörtönözték nevelőapámat.” (932)

A gyerekek szexuális zaklatása nem új jelenség, de minden történelmi kor másként viszonyul hozzá. Nyugat-Európában és Észak-Amerikában az utóbbi évtizedek gyermekjogi és nőjogi mozgalmi hívták fel a társadalom figyelmét a gyermekek szexuális zaklatásának kérdésére. Ez a téma azok közé tartozik, melyekről valós tényeket igen nehéz megismerni. A közvélemény általában csak a legkirívóbb, legbrutálisabb eseményekről szerez tudomást. A szülők nagyon féltik gyerekeiket az idegenektől, akik elcsábíthatják őket, ugyanakkor nincsenek tudatában annak a ténynek, hogy a molesztálást, a szexuális zaklatást leggyakrabban ismerősök, családtagok követik el. Mindenki úgy véli, vagy megpróbál úgy viselkedni, mintha ilyesmi az ő környezetében nem fordulhatna elő. Gyakori az is, hogy a gyerekek szexuális zaklatását, bántalmazását leszűkítve közelítik meg az emberek, azaz az „enyhébb” esetek fölött szemet hunynak. Ennek a kutatásnak nem célja a szexuális bántalmazás témakörét, fokozatait körüljárni. Azt a célt tűztük ki magunk el, hogy a kérdés megítélését, illetve a gyermekkori szexuális bántalmazás elterjedtségét mutatjuk be. Ebben a kérdésben kiléptünk a család keretei közül és a gyermekek molesztálását a legtágabban értelmeztük. A témakör súlyát a 3. táblában olvasható kérdés volt hivatva mérni.

A táblázatból látható, hogy a magyar társadalom (legalábbis az itt megkérdezett női fele) igen érzékenyen reagál a gyerekek szexuális zaklatására. Kevesen vannak olyanok, akiknek nincs véleménye a jelenség elterjedtségéről, és a megkérdezettek fele úgy gondolja, hogy sok gyerek van kitéve ennek a veszélynek. Nem találtunk szignifikáns trendet a válaszokban életkor szerint. Szignifikáns azonban az eltérés

iskolai végzettség szerint, mégpedig sajátos módon. A legalacsonyabb iskolai végzettségűek csoportjai (8 osztály vagy kevesebb) hajlamosak szélsőséges válaszokat adni, szemben a legmagasabb végzettségűekkel, akik válaszaikban inkább középre húznak. Tehát a legalacsonyabb iskolai végzettségűek közül gondolják a legtöbben, hogy sok gyereket fenyeget a molesztálás (57,8%), ugyanakkor ebben a kategóriában gondolják a legtöbben azt is, hogy ez nagyon ritkán fordul elő (25%). A legmagasabb iskolai végzettségűek ellenben inkább „nem túl gyakori” előfordulásúként érzékelik a problémát. Úgy véljük, az eltérések oka az lehet, hogy az alacsonyabb iskolai végzettségűek fenyegetőbbnek, kikerülhetetlenebbnek tartják a gyerekek molesztálását, különösen, ha ismernek ilyen esetet. Komoly, szignifikáns különbségeket találtunk települési helyzet szerint is. A falusiak és a budapestiek szerint elterjedtebb a gyerekek molesztálása, mint a kisebb-nagyobb városokban élők szerint. Mint az elemzés későbbi részében látni fogjuk, a falusi és budapesti lakosok a városiaknál magasabb arányban is meséltek el gyermekzaklatásról szóló történeteket. (A falusiak 20%-a, a kisebb városokban élők 15,8%-a, a megyeszékhelyen élők 11,1%-a, míg a Budapesten élők 21,7%-a találkozott személyes életében vagy környezetében olyan esettel, amikor egy gyerek szexuális zaklatásnak volt kitéve. Ugyanakkor semmi nem támasztja alá azt a feltevést, hogy városban kevesebb lenne a szexuálisan molesztált gyerekek száma, mint falun vagy Budapesten.

3. TÁBLA

Manapság elég sok olyan bűncselekmény került nyilvánosságra, amelyben felnőtt férfiak megpróbálnak szexuálisan közeledni egy gyerekhez. Ön mit gondol milyen gyakori ez? (százalékos megoszlás)

Sok gyerek ki van téve ilyesminek	50,0
Előfordul, de nem túl gyakori	32,9
Csak nagyon ritkán fordul elő	13,5
Nem tudja	3,6

Nyilvánvalóan szoros összefüggés van aközött, hogy a megkérdezettek mennyire tartják sokakat fenyegető veszélynek a gyermekmolesztálást, illetve, hogy maguk átéltek-e ilyet, illetve ismernek-e ilyesmit átélt gyereket. A megkérdezettek 19%-a állítja, hogy ismer gyerekként zaklatást átélt embert. Az ilyen esetek ismerete valamennyi társadalmi, életkori csoportban előfordul. Az egyetlen lényeges eltérés ismét településtípusonként jelentkezik. Legtöbben a falun és Budapesten élők közül ismernek ilyen gyereket (22,5%, illetve 21,7%), legkevesebben a megyeszékhelyeken élők. Elképzelhető, hogy a falusi lakosok körében a magas említési arány abból adódik, hogy az emberek jobban ismerik és számon tartják egymást, egy-egy esetnek nagy híre megy. Budapesten pedig a gyorsabb információáramlás ismertetheti meg az emberekkel az ilyen eseteket. Emellett azonban a kérdőívben elmesélt történeteket elemezve azt tapasztaljuk, hogy a budapesti megkérdezettek gyakrabban számolnak be olyan esetek-

ről, amikor az elkövető idegen, a gyerek zaklatása nyilvános helyen (liftben, utcán, lépcsőházban stb.) történt (a történetek 50%-a). Ehhez képest a falun élők, ha tudnak olyan esetről, amikor egy gyereket szexuális zaklatás ért, inkább családon belüli esetokról számolnak be (az említések 44,3%-ában rokon volt az elkövető). Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a falvakban a városokhoz vagy Budapesthez képest több lenne a családon belüli gyerek-zaklatás. Inkább az a valószínű, hogy az esetek nagyobb része kerül nyilvánosságra, legalábbis a köznapi beszéd szintjén.

Elemzésünkben ahhoz a fontos kérdéshez jutottunk el, hogy vajon a mai magyar társadalomban a 18 évnél idősebb nők milyen hányada élt át gyermekkorában szexuális zaklatást.

4. TÁBLA

A gyerekkori szexuális zaklatás előfordulása a megkérdezettek életében (százalékos megoszlás)

	Igen	Nem	Nincs válasz
Előfordult-e Önnel gyerekkorában, hogy egy felnőtt szexuális módon próbált közeledni?	8,1	80,2	11,7

Mint a táblázatból látható, a kérdést igyekeztünk úgy megfogalmazni, hogy minden válaszoló a saját tapasztalatai alapján válaszoljon. Nem akartuk definiálni, körülírni a szexuális közeledést, hiszen – mint a szakirodalomból tudjuk, de mint az elmesélt történetek is alátámasztják – adott esetben egy „enyhébb” szexuális jellegű közeledés (pl. exhibicionizmus) is lehet ijesztő és hosszú távon igen negatív hatású. Ennek fényében tehát nem tudjuk, hogy a megkérdezettek pontosan mit éltek át, csak azt rögzíthetjük, hogy számukra az adott esemény a szexuális közeledés kategóriájába tartozik. Mintánkban tehát a megkérdezett nők 8,1%-a élt át ilyesféle tapasztalatot gyerekkorában. Emellett ismét van közel 12%-nyi megkérdezett, aki a teljesen anonim körülmények között sem vállalta a válaszadást. Úgy véljük, közülük sokan szaporítanak azok táborát, akik átéltek szexuális zaklatást gyerekkorukban. Figyelemre méltó, hogy a megkérdezettek a valóságosnál fenyegetőbb veszélynek tartják a gyerekek szexuális zaklatását, hiszen – mint olvashattuk – a megkérdezettek fele szerint sok gyereket fenyeget ez a veszély.

A gyerekkori molesztálásról legnagyobb arányban a legfiatalabb életkori csoportba tartozók számoltak be (15,1%), és az életkor előrehaladtával egyre csökken az igen válaszok aránya. Ennek magyarázata lehet, hogy ők még életkorban közelebb vannak az eseményekhez, jobban felidéződik bennük. Emellett elképzelhető, hogy a fiatalabban nyíltabban felvállalják ezt a kellemetlen élményt. Természetesen azt sem zárhatjuk ki, hogy a gyerekek molesztálásának száma napjainkhoz közeledve megnőtt és a legidősebbek valóban ilyen alacsony számban éltek át ilyesmit. Ennél a kérdésnél szignifikáns eltérés van a vallásosság mentén. Azok, akik magukat nem vallják vallásosnak, a vallásosokhoz képest magasabb arányban (15,5%) állították, hogy átéltek

gyerekkorukban szexuális közeledést felnőtt részéről. Erre az eredményre egyik magyarázat az lehet, hogy a nem vallásosok inkább a fiatalabb, a szexualitásról nyíltabban beszélő társadalmi csoportból kerülnek ki, így erre a kérdésre is nagyobb arányban válaszolnak. Az is egy lehetséges magyarázat azonban, hogy a vallásos emberek gyerekkorukban is vallásos környezetben nevelkedtek, ahol a gyerekek szexuális zaklatása ritkább volt.

Igazán megdöbbentő adat, hogy a gyerekkori szexuális zaklatás és a verés a családban milyen szorosan együtt jár. Azoknak a nőknek 30%-a, akiket otthon rendszeresen vertek, átélt szexuális zaklatást is (a nem vertek között ez az arány 7,4%). A gyerekkorban szexuálisan molesztáltak 30%-a visszaemlékszik arra, hogy szülei nagyon megverték. Az egész mintában a halmozott gyerekkori erőszakot átéltek aránya „csak” 2% körül van, de ezt az arányt a felnőtt női népességre vetítve kb. 80 ezer ilyen áldozattal számolhatunk.

A megkérdezettek 17,7%-a állította, hogy ismer olyan esetet és hajlandó róla beszélni, amikor felnőtt szexuális módon közeledett gyerekekhez. Összesen 179 történetet olvashattunk a kérdőívekben. A történetek 53%-a ismerőssel, 19%-a magával a megkérdezettel, 11%-a tanítvánnyal, pácienssel esett meg. A történetek 1/3-ában az eset többször is előfordult. Az áldozat az esetek 77,4%-ban elmondta valakinek, hogy mi történt vele, de csak az esetek 44,3%-ában jelentették fel az elkövetőt. A szégyen és a félelem volt a leggyakoribb oka annak, ha nem mondták el, illetve nem jelentették fel az elkövetőt. Sok esetben az eseményt nem ítélték olyan súlyosnak, hogy fel kellett volna az elkövetőt jelenteni. Gyakori volt az is, hogy az áldozat kisgyerek volt, és anyja, vagy egyéb rokona, akinek tudomására jutott a zaklatás, nem vállalta a feljelentést (sokszor ismét csak félelemből és szégyenből). Az esetek 44,3%-a tehát a rendőrség tudomására jutott. A történet elmesélői elég nagy arányban (28–30%) nem tudtak arra választ adni, hogy a rendőrség hogyan viszonyult az ügyhöz. Akinek volt olyan mélységig belátása az eseményekre, hogy tudott erről beszélni, többnyire a rendőrség megértéséről számoltak be. Konkrét segítséget azonban az elé került esetek 10%-ában nem tudott nyújtani a rendőrség. Az elmesélt történetek 21,3%-ában a vérszerinti apa, 10,7%-ában a nevelőapa, 9,8%-ában szomszéd, a család ismerőse, 41,8%-ában idegen és 16,4%-ában egyéb személy (tanár, más rokon stb.) volt az elkövető. Általában jellemző, hogy a brutálisabb, durvább eseteket családtag, vagy ismerős követte el. A történetek 78,9%-ában úgy vélte a megkérdezett, hogy maradandó károsodást okozott az eset az áldozatnak. Leggyakrabban (76,7%) lelki sérülést említettek.

Főbb megállapítások

A gyerekverés és a gyerekek szexuális zaklatásának témaköre egyre inkább bevonul nálunk is a nyíltan tárgyalt társadalmi problémák közé. Nagy jelentősége van ennek, hiszen vizsgálatunk azt mutatta, hogy az ilyen jellegű erőszakok áldozatai gyakran úgy érzik, hogy problémájukkal magukra maradnak, környezetük őket vádolja és nem az elkövető, hanem ők maguk szégyenkeznek a történetek miatt. Jellegetes mó-

don felerősödtek azok a vélemények is, melyek megkísérlik bagatellizálni ezeket a kérdéseket. Mivel ténylegesen előfordul, hogy ártatlanul vádolnak meg valakit ilyen erőszak elkövetésével, az egész problémakört eltúlzottnak tartják. Mint mindig, itt is valahol középen van az igazság. Természetesen minden esetet ténylegesen meg kell(ene) vizsgálni a bűnüldöző szerveknek, minden áldozatnak valódi védelmet kellene kapnia, és minden ártatlanul megvádolt embert tisztázni kellene. Nagy szükség lenne a családon belüli erőszakkal hivatalból foglalkozó, illetve ezzel óhatatlanul találkozó szakemberek empátiájának és szaktudásának növelésére. Felelősség nyugszik mindazok vállán is, akik a szavak embereiként olyan helyzetben vannak, hogy beszélhetnek ezekről a kérdésekről. Meggyőződésem, hogy a nyílt beszéd, a közvélemény lassú formálása itt is sokat segíthet.

TÓTH OLGA

IRODALOM

- LAKNER Z. & TÖRDAINÉ V. K. & TÖRDAI V. (eds) (1997) *Gyerekbántalmazás*. Bp. Kalendart Kiadó.
- TÓTH OLGA (1999a) *Erőszak a családban*. Bp., TÁRKI (Társadalompolitikai tanulmányok 12.)
- TÓTH OLGA (1999b) *Életmód, egészségügy és társadalmi környezet – gyerek vizsgálat*. Kiemelt Népegészségügyi Kutatási Program. (Kézirat)

